

Halvanden time foran lysskærmene giver patienterne livsmodet tilbage.
Foto: Kurt Petersen

Lys hjælper på depressioner og træth. Når efterårsmørket sænker sig, og foråret får safterne til at stige i flora fauna, gribes ca. 50.000 danskere melankoli, sortsyn og overvælde. Træthed. Det kan kureres.

Psykiatrisk Forskningsklinik på Frederiksberg Hospital har siden efteråret med stort held anbragt sæson-depressive patienter foran en lysskærm. Efter to-tre måneders behandling ser over trediedele af patienterne lysere på tilværelsen og forbedrer dermed deres livskvalitet.

102702

Tæt på
4. sektion side

Moskvas hemmelige arkiv åbnes

Historie: Danske forskere får adgang til en guldgrube af oplysninger om forholdet mellem Danmark og Tyskland før og under Anden Verdenskrig.

AF FLEMMING ROSE
OG JOHN JAKOBSEN

MOSKVA/KØBENHAVN

De russiske myndigheder er parat til at give danske forskere adgang til et tidligere tophemmeligt arkiv, der indeholder en guldgrube af oplysninger om forholdet mellem Danmark og Tyskland før og under 2. Verdenskrig. Det drejer sig om den tyske sikkerhedstjenestes arkiv, der omfatter en stor samling dokumenter om den tyske sikkerhedstjenestes SDs forhold til Danmark.

»De danske forskere er vel-

komne. Alle seriøse forskere, der beskæftiger sig med Tyskland og dets forhold til andre lande i den pågældende periode vil kunne finde værdifulde oplysninger i arkivet,« siger en af Ruslands øverste arkivchefer, Anatoli Prokopenko, til Berlingske Tidende. Oplysningen fra Moskva kommer efter, at det i går kom frem, at 697 danske statsborgere sad i sovjetisk krigsfangenskab under og efter Anden Verdenskrig.

Arkivet indeholder 200.000 bind, og ifølge Prokopenko er der tale om de bedst bevarede dokumenter blandt de bjerge af arkiver, som russerne erobrede i Tjekkosllovakiet i slutningen af verdenskrigen.

Arkiverne indeholder bl.a. analytiske rapporter om, hvordan sikkerhedstjenesten vurderede den politiske situation i Danmark, hvordan jødernes stilling var og en lang række andre materialer, som

aldrig har været tilgængelige for historieforskningen.

»Det er et vigtigt arkiv, og jeg tror, det kommer mere,« siger historikeren Kurt Jacobsen, der i øjeblikket arbejder på en biografi om den tidligere formand for de danske kommuner, Aksel Larsen. »Men efterhånden er der ikke noget, der kan chokere mig. De finder jo stadig nye hemmelige arkiver inde i de nu kendte hemmelige arkiver. Det er næsten et kinesisk æskesystem.«

Sovjeteksperten lektor Niels Erik Rosenfeldt, Slavisk Institut: »Det ny arkiv er særdeles interessant for samtidshistorikere over en bred front. Det griber ind i en mængde forskningsområder. Formentlig kan vi nu få dokumenteret en række sager, som vi hidtil har haft stærke formodninger om.«

Indland
1. sektion side 4

LB M.2.
1.6.1993
Tidlig tilvarende for Euphem - Norge!

2.6-7-1993
Det er 697 danske i Sovjet
det er 697 danske i Sovjet

Manglende visshed om de danske fangers skæbne er det værste. På billedet ses en række tyske krigsfanger fra Østfronten. Året er 1944.

Arkivfoto

Familier vil have visshed

Krigs-historie: Børn, børnebørn, brødre, fætre og andre familiemedlemmer kontaktede dagen igennem Berlingske Tidende for at få visshed for, om deres familiemedlem er nævnt i det sovjetiske militær-arkiv.

AF THOMAS UHRSKOV

Mange danske familier har i mere end 50 år været uvidende om, hvilken skæbne der overgik familie-medlem-

mer, som forsvandt under Anden Verdenskrig.

En del af disse familier kontaktede i går Berlingske Tidendes redaktion for at få visshed for, om deres bror, far, fætter eller bedstefar

hørte til de 697 danskere, der under og efter krigen havnede i sovjetiske fangelejre.

Kendetegnende er det, at manglende visshed vejer tungere end det forhold, at en del af de danske fanger sampelede på nazisternes side. Som lærer Gitte Andersen, Haslev, siger:

«Min far kæmpede på tyskernes side, vistnok under den kommando, der kaldtes Todenkopf, og jeg ved, at

han på et tidspunkt blev taget til fange i Sovjet. Men det, at han var nazist var hans valg. Det skal jeg ikke have dårlig samvittighed over.

Til gengæld er det vigtigt for mig at få så meget at vide som muligt om den mand, som jeg trods alt er halvbror af.

Gitte Andersens far er ikke nævnt blandt de 697 danskere i Det Særlige Arkiv.

Men hendes ønske om visshed står i skærende kontrast til det officielle Danmarks Ønsket om officiel visshed er, efter mange pårørendes mening, blevet dulmet af den kendsgerning, at det var net den danske regerings velsignelse, at de danske mænd drog i krig på tysk side.

Spørger man til de unge mænds skæbner, får man også ubehagelige historiske kendsgerninger til svar.

Danske krigsfanger døde i rædsels-lejr

Arkiv åbnet: Berlingske Tidende er kommet i besiddelse af en liste over de kirkegårde, hvor 42 danske krigsfanger er begravet.

AF FLEMMING ROSE

MOSKVA

De danske krigsfanger, der bukkede under for de umenneskelige strabadser i de sovjetiske lejre under og efter Anden Verdenskrig, er spredt ud over hele det tidligere sovjetkommunistiske kæmperige. Danske statsborgere er begravet på kirkegårde i Litauen og Skt. Petersborg i vest, Sibirien og Kasakhstan i øst og Georgien og Odessa i syd.

Berlingske Tidende er kommet i besiddelse af en liste over de kirkegårde, hvor 42 af de omkomne danskere er stedt til hvile. Listen er udarbejdet af den russiske arkivhistoriker Anatolij Prokopenko, der er forhenværende direktør for Det Særlige Arkiv, hvor Ber-

lingske Tidende har fundet sagerne på 697 danske krigsfanger og internerede.

«Det var min opgave at gøre oplysningerne om krigsfangerne gravsteder tilgængelige for de enkelte landes Røde Kors eller andre statsinstitutioner, så slægtningene har mulighed for at rejse en mindesten for de døde,» siger Prokopenko.

Det største antal danskere, 13, omkom i en berygtet lejr ved Tambov nogle få hundrede kilometer sydvest for Moskva. Det var en af de største krigsfangelejre i Sovjetunionen, og fangerne døde som fluer. En fransk historiker har betegnet Tambov-lejren som det franske Katyn. Under krigen blev 15.000 polske officerer henrettet i Katyn af den sovjetiske sikkerhedstjeneste.

Kirkegården i Tambov er

en af de bedst bevarede i det tidligere Sovjetunionen. Den blev sammen med en række andre udvalgte kirkegårde brugt til at vise frem i propaganda-øjemed.

Ifølge Prokopenko var krigsfangelejren i Tambov slet ikke udrustet til at tage så mange krigsfanger. Den var overfyldt, de sanitære forhold var gruopvækkende og udløste en række epidemier, der førte til massedød blandt fangerne.

«Andre omkom undervejs i kreaturvognene og blev begravet, da de nåede frem. De sovjetiske myndigheder kunne godt finde på at lade dem stå på et sidespor og vente i dage og uger. Uden at fangerne fik noget at spise. Hungerramte og forfrosne lig væltede ud af vognene, når de kom til lejren,» fortæller Prokopenko.

Da de sovjetiske krigsfangelejre blev lukket i 1956 blev de godt fire millioner personsager overdraget til Det Særlige Arkiv i Moskva.

Kortet viser de kirkegårde, hvor danske krigsfanger eller internerede er begravet i det tidligere Sovjetunionen. Der var 35 krigsfanger og 7 internerede. Ifølge oplysningerne omkom 62 danskere, og Berlingske Tidende forsøger stadig at finde ud af, hvor de resterende 20 er blevet af. Derudover er der 19 personer, som aldrig er kommet retur til Danmark efter opholdet i sovjetisk krigsfangenskab.

Desuden var der vedlagt såkaldte formularer over hver enkelt kirkegård med en liste over den enkelte krigsfanges gravsted.

«Mange af kirkegårdene er gået til grunde. Forestil Dem situationen i Sovjetunionen i midten af 1950'erne. Landet var først ved at rejse sig fra ruinerne efter Anden Verdenskrig. De lokale myndigheder havde ingen penge,

og derfor fik kirkegårdene lov til at forfalde. Andre blev tilmed jævnet med jorden.

Kirkegårdenes beliggenhed er imidlertid beskrevet detaljeret i formularerne. F.eks. 10 kilometer fra landsbyen Nogot 10 kilometer fra et andet punkt, så det er muligt at finde stedet, hvor de døde er begravet og rejse et mindesmærke,» siger Prokopenko.

Arkiv ukendt for Udenrigsministeriet

AF BO DRÆBEL

I over tre år har et arkiv over udenlandske fanger fra Stalintiden stået åbent for bl.a. Danmark. Men først i går blev Udenrigsministeriet klar over, at der findes et «Særligt Arkiv» i Moskva med navne på 697 danskere, som blev interneret eller ta-

get til fange under og efter Anden Verdenskrig.

«Eksistensen af det arkiv, som pressen har beskrevet, er aldeles nyt for os,» siger kontorchef Christian Hoppe fra Udenrigsministeriets N6 Nordgruppen. «Vi ved, at visse arkiver, som først og fremmest drejede sig om interne russiske forhold, blev åbnet i 1989. Fra russisk

side har vi aldrig fået oplysning om, at der også er blevet givet adgang til arkiver over udenlandske fanger.»

Kontorchef Christian Hoppe kan endnu ikke give svar på, om de 697 navne, som Berlingske Tidendes medarbejder har fundet i «Særligt Arkiv», svarer til det antal, som danske pårørende har efterlyst.

Hobst af de mange år, der er gået siden 1941, da Hitler angreb Sovjetunionen, og Stalin lod alle udlændinge indfange, er papirerne gullet sævel i russernes «Særligt Arkiv» som i det danske udenrigsministerium.

På stående fod husker ingen i ministeriet Urban Holm, Olga Bang, Karl Johansen, Frede Kristensen, Hans

Emil Peter Larsen, Johannes Edward Adolf Svanholm, Johan Klausen eller de mange andre, der forsvandt.

Arkivfolk begyndte i går at søge i de udenrigsministerielle kilder efter relevant arkivmateriale.

Udenrigsminister Niels Helweg Petersen (rad.) ønsker først at udtale sig om sagen i dag.

om at have over for no felt, at det v sgt at 13 sp kampagnen, didater teps regel partiet sagt, det var de ikke tog i partiformand sen.

Han mener brevet med i for at misfors ikke forstå, i derne stadig stille og til pat der den kom pagne, der blir «Som offici tanter for SF, ikke så prakti skizofrene og SF'er og som SF-ledelsen brat i EF-spø der viser sig at mod Edinburgh partiets landsn ter den at på a formand Christi TV 2 Nyhedern

Tre g protes

AF ERIK BJØRN M

Endnu før Folketi tor, Helge Hjort sluttet sagen om formand Aage tvivlsomme transaktioner, har træden le Frp-me Roskilde og Solr, det kriseramte pa

De tre er torn partiet i Roskilde tingskandidat og medlem Egon samt byrådsmedle Roskilde og Solr, sket og Kn Anders

Egon Willenørs Brusgaard sagen se af årsagen «Når f afsløret i meddrageri, - og 4 se om de

huff personlig vand de» siger Willenø Pia Kjerstgaard hun tror, at Egon W udmeldelse hangt med skæbne over, a sidste faldsmøde b valgt ind i partiets i styrelse.

Styrted fra tårn

AF BENN SØRENSEN

NÆSTVED

En 24-årig overvogn og idrættinstruktør ved dehusarbejdet sva livslære efter et styrt en klatter over på de vendige side af et 28 i højt vandtårn i Næstved

Ulykken skete i går ges, da overkonstaben afslutning på en såkaldt r lung-øve se ville demon en alternativ nedbringende for tårnstablet, der i havde først sig ned af fra tårnets top.

At en tur opklarede ger styrtede overkonst midvejs under klatteringen jorden, hvor han pådr alvorlige kvæstelser i det.

11/10/89

Berlingske Tidende 9.2.73. UB 11.2.

Bert. Vid. Røysen

Indland

Slægtninge har søgt forgæves i mere end 48 år

Uvished: I årene efter, at Anden Verdenskrig sluttede, ledte danske familier desperat og utrætteligt efter deres forsvundne slægtninge. Nogle le-
r endnu – deriblandt Marianne Lassen, som sidst så sin mand, Jes Jørgen Lassen, i 1944.

AF THOMAS UHRSKOV

Savnet!
Igenom det sidste halv århundrede har et stort antal søstre, hustruer, brødre og andre familie-medlemmer levet i uvished om, hvad der skete med den slægtning, der blev meldt «savnet», «forsvundet» eller «arresteret» under Anden Verdenskrig.

Efter at det hidtil tophemmelige Særlige Arkiv i Moskva nu er blevet åbnet for pårørende til 697 danske fanger, har mange familier fået fornyet håb.

Måske vil dette arkiv bringe endelig vished. For selv om tiden siges at hele alle sår, så viser de mange henvendelser fra pårørende, som Berlingske Tidende har modtaget i denne uge, at tiden ikke formår at udslette behovet for vished.

En anonym bunke

Heller ikke i sagen om Jes Jørgen Lassen:

Den lille anonyme bunke apirer af alt, hvad der er tilbage af den unge mand, der i 1945 var med til at forsvare en lufthavn i Berlin. Men fra de gulnede lapper, breve og officielle erklæringer rejser der sig et smerteligt ønske

om vished. Hvad skete der med ham?

Jes Jørgen Lassen blev født i 1914 i Sønderjylland. Som mange andre unge danskere meldte han sig frivilligt til tjeneste i den tyske hær.

Hans kone, Marianne Lassen, blev i Danmark. Sidste gang, hun så sin mand, var i 1944. Men tiden har ikke svækket Marianne Lassens ønske om at kende sandheden:

«Selv om jeg godt ved, at han må være død, så er uvisheden så frygtelig. Jeg må have tryghed, jeg må vide besked,» siger hun i dag.

Stemplet «savnet»

Marianne Jessens gulnede papirer giver et skræmmende og stilferdigt billede af den kroniske sorg og uvished, der ramte familierne til alle de mænd, som i krigsmaskineriets bogholderi fik stemplet «savnet».

Jes Jørgen Lassen havde en dansk kammerat i den tyske hær, Wilhelm Petersen. Sammen gjorde de tjeneste i Berlin.

Her mødte Wilhelm den tyske pige Gertrud. Den 2. juni 1946 efter krigens afslutning skriver Gertrud til Wilhelms familie i Danmark:

«Måske har De allerede gennem Røde Kors eller anden side hørt, at Deres søn Wilhelm faldt ved Tempelhof i kampen om Berlin den 25. april 1945 klokken ni om formiddagen.... Da kampene begyndte, blev hans gruppe udkommanderet til en by øst herfra (Berlin, red). Den 20. april klokken halv elleve om aftenen, opsogte han mig i hans rygepause. Han gav mig sin hjem-adresse idet han sagde:

«Vi ses ikke igen. Jeg har en følelse af, at jeg vil falde. Hvis mine forældre fra mig. Skriv du, for jeg har ikke tid. Jeg så ham aldrig igen.... Siden blev jeg opsøgt af en af hans kammerater....»

Brevet er stilet til familien Petersen, men senere kommer det til Marianne Lassens kendskab.

For den omtalte kammerat er identisk med Jes Jørgen Lassen.

Ingen oplysninger

Et år efter krigen er forbi, er Jes Jørgen Lassen stadig ikke vendt hjem – og breve kommer der ingen af.

Hans far og hans kone kontakter Udenrigsministeriet. Svaret kommer 8. maj 1947 og er negativt.

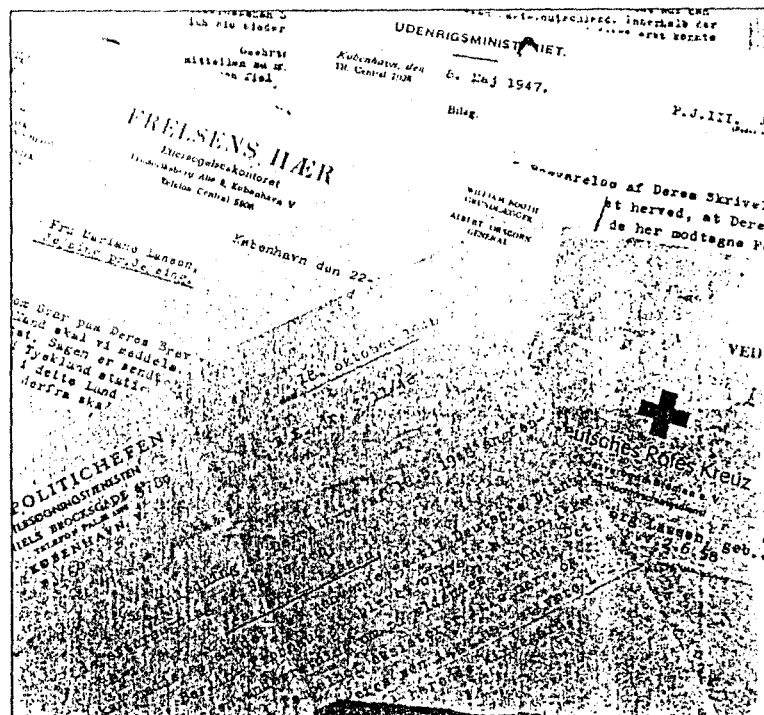
Man ved intet om Jes Jørgen Lassen, og af formuleringen at domme agter man heller ikke aktivt at gå ind i efterforskningen.

I svaret står der lakonisk: «Saafermt saadanne Oplysninger skulde tilgaa Ministeriet, skal man ikke undlade at underrette Dem derom.»

Også hos Frelsens Hærs Eftersøgelseskontor forsøger Marianne Lassen at få vished. Eftersøgningen ledes fra London, men også herfra melder man tilbage: Intet resultat.

Der er nu gået mere end tre år efter krigens afslutning, og Jes Jørgen Lassens far går til Rigspolitichefens eftersøgningstjeneste. Svar: Ingen underretninger om den pågældendes skæbne....det er konstateret, at Deres søn ikke ses at være begravet på den til lazaretet hørende kirkegård.

Året efter skriver Den Danske Militærmission Ved

Gennem drene har Jes Jørgen Lassens familie forsøgt at finde ud af, hvad der var sket. De mange korrespond

Den Allierede Kontrolmyndighed i Tyskland:

«Ingen oplysninger», men kommissionen foreslår, at familien kontakter Politigården i København også med henblik på eventuel afhøring af de fra Sovjetunionen hjemvendte statsborgere. Intet sker.

Nyt efter 13 år

Der skal gå 13 år, før der kommer et lille gennembrud i sagen. Den 25. juli 1958 skriver Tysk Røde Kors, som i mellemtiden har fundet frem til pigen, der kendte Jes Jørgen Lassens kammerat Wilhelm: Gertrud. Røde Kors skriver:

«Gertrud D....kan umuligt afgive endelig erklæring (om hans død, red.), eftersom hun hverken har set den danske statsborger Jes Jørgen Lassen død eller såret....hun erfarede dog, at Lassen blev skudt i brystet i Berlin i 1945.

Et skud han måske er død af, men efter hendes (Gertrud, red.) mening, kan han lige så vel være blevet slået væk af russerne.»

Ingen Jes Jørgen

I dag 48 år efter at Anden Verdenskrig sluttede, forsøger Marianne Lassen stadig at få vished.

Hvad skete der med Jes Jørgen Lassen?

På den hidtil hemmeligholdte liste i Moskvas Særlige Arkiv over danske krigsfanger findes to danske mænd ved navn Lassen. Kaj Oscar og Aage Alvin.

Der er ingen Jes Jørgen Lassen!

Krigsarkiv åbnes

Danske fanger: Familier til danskere, der under Anden Verdenskrig havnede i sovjetiske fangelejre, får nu mulighed for at få kopier af sagsmapperne.

AF THOMAS UHRSKOV OG FLEMMING ROSE

Det tidligere tophemmelige Særlige Arkiv i Moskva, hvor sagerne på 697 danske krigsfanger og internerede civile befinder sig, er nu parat til at udlevere kopier af sagerne til slægtninge og til tidligere indespærrede, der stadig er i live.

Det sker efter, at Berlingske Tidende har informeret arkivet om de mange henvendelser, som avisen har modtaget fra pårørende.

Ifølge en midlertidig russisk arkivlov må vi først åbne arkiverne 75 år efter, at sagerne på de enkelte krigsfanger er oprettet. Men af humanitære årsager er vi parat til at gøre en undtagelse her,» siger Viktor Bondarev, direktør for Det Særlige Arkiv.

Sagerne har hidtil været stemplet «tophemmelig,» og det er kun få betroede forskere, der har haft mulighed for at kigge i sagsmapperne.

For at få oplysninger om en savnet slægtning skal man

skrive til Udenrigsministeriet i København eller på engelsk, tysk eller fransk direkte til Det Særlige Arkiv i Moskva.

Det er vigtigt, at man sender så mange oplysninger som muligt med på den savnede. Især fødselsdato, år og fødested. Man skal også angive, hvilken relation man har til den savnede. Skriver man til Udenrigsministeriet, skal det oplyses, om sagen tidligere har været efterforsket af ministeriet. Adresser:

● Russia, 125212 Moscow, Centr. Khrazenija Istoriko-dokumentalnoj Kolklecii, ul. Vyborgskaja 3.

● Udenrigsministeriet, Det Konsulære Kontor, Asiatick Plads 2, 1448 København K.